

“મને તો હજીયે થાય છે કે તું રહી જા!”

વિમલ બોલી ગયો પછી એને લાગ્યું કે એની ભૂલ થઈ છે. નહોતું બોલવું જોઈતું. કદાચ આજે વહેલું જ નહોતું આવવું જોઈતું. પ્રમથેશ કે કુમાર કે બીજા કોઈની સાથે એકાદ ફિલ્મ જોઈ નાખી હોત તો ઘરે પહોંચતાં દસ ખુશીથી વગાડી શકાત. પણ બીજા ઘણા વિચારોની જેમ આ વિચાર પણ થોડો મોડો આવ્યો. હવે તો એનું કંઈ થઈ શકે એમ જ નહોતું. ઘેર અવાઈ ગયું હતું અને આ જે નહોતું બોલવું જોઈતું તે પણ બોલાઈ ગયું હતું. ઊંડી વાવમાં ફેંકાયેલા પથરાનો ઘા શમે ને પાણી પાછાં સમથળ થાય તેની રાહ જોતા મુસાફરની માફક તે થોડી વાર બેસી રહ્યો. પછી ઓગે રન્નાની સામે જોયું.

જોકે જોવાનો પણ કશો અર્થ નહોતો. તે એવી જ દેખાવાની. અત્યંત શાંત મુખાકૃતિ, મોટી સહેજ બહાર તરી આવતી આંખો પર પાંપણના પડદા હંમેશ થોડા ઢળેલા રહે છે. જોતાં જ થાય કે આ સ્ત્રીના જીવનમાં ક્યાંય કશું ચડાણ-ઉતરાણ આવ્યું નથી. આવશે પણ નહીં. મંદ એકધારી ગતિએ બાકીનાં વર્ષો પણ વહી જવાનાં.

પણ આજે રાતે તે ચાલી જવાની છે.

તદ્દન નિશ્ચિત વાત. હવે તેમાં તલભાર ફેરફાર થઈ શકે નહિં, તોયે પોતે ગઘેડાની માફક બોલી બેઠો, “રહી જા!”

હવે વિમલને ખૂબ શરમ આવવા લાગી. આવું ન બોલ્યો હોત તો સારું થાત. પણ ઓરડો કંઈ નિશાળની પાટી નથી. ભીનું પોતું ફેરવીને અહીં કશું જ ભૂંસી શકાતું નથી... એકાએક તેને થાક લાગવા માંડ્યો. આંખો બંધ કરી દઈને તે પાછો બોલ્યો, “અચ્છા, તને ઠીક લાગે તેમ કર! તેં પણ વિચાર કર્યો જ હશે ને!”

“કર્યો તો છે, પણ બરાબર સમજી શકતી નથી, ઠીક કર્યો છે કે નહીં. હવે તો - પછી જ ખબર પડશે!”

“પછી - બહુ મોડું થઈ ગયું હશે.”

“બનવાજોગ છે.” રન્નાએ તેવા જ શાંત ભાવે કહ્યું, વિમલ તેની સામે જોઈ

રહ્યો. સુડોળ, એકવડો દેહ. વરસ પછી વરસ બારણો ટકોરા મારી નિરાશ થઈને ચાલ્યાં જાય છે. મુલાયમ ત્વચા પર કે કાળા વાળનાં વાદળ પર ક્યાંય કશું નિશાન મૂકી શક્યાં નથી. રત્ના વીસ વરસ પહેલાં હતી તેવી ને તેવડી જ છે. જાણે ત્યાર પછી જીવી જ નથી.

પણ જીવી તો છે. વિમલ સમજી ન શકે તેવું ઘણું બધું જીવી છે. નહીંતર આજે આ જવાની વાત જ ઊભી ન થઈ હોત. ઓચિંતું જ તેને મોંએથી નીકળી ગયું : “દીપાલી હોત તો તું ન જાત.” આ વખતે બોલ્યાનો પસ્તાવો ન થયો. ઊલટાનું સારું લાગ્યું. જાણે છાતી પરથી થોડોક ભાર હળવો થઈ ગયો. રત્નાના મોં સામે જોવાની કશી જરૂર હતી નહીં. એ રડવાની. વિમલને ખબર છે, તોયે જાણે બોલ્યાથી સારું લાગ્યું. રત્ના આટલા શાંત ભાવે ઘર છોડીને ચાલી જાય તે બહુ ખરાબ લાગતું હતું. બેહૂદું, વિચિત્ર!

આખરે વીસ વરસથી તેઓ સાથે રહે છે. જતી વખતે ભલેને દીપાલીને સંભારીને તે થોડાંક આંસુ સારે – વિમલને એ ગમશે. કંઈ બોલ્યા વગર તે ઊઠીને પાણીનો પ્યાલો લઈ આવ્યો. આવતાં આવતાં દીપાલીના ફોટા સામે જોવાઈ ગયું. સવા-દોઢ વરસની હતી એ તે વેળા. ફોટોગ્રાફરની પાછળ ઊભા રહીને પોતે જે લાલ રંગનો બોલ ઊંચો કરેલો તે લેવા માટે અત્યંત આતુરતાથી બે હાથ લંબાવ્યા હતા દીપાલીએ. આજે પણ તે એવી જ રીતે બે હાથ લંબાવી રહી છે, પણ વચ્ચે દીવાલ છે. કાયની, મૃત્યુની.

એ દીવાલ વીંધીને કશું જ પેલે પાર નથી પહોંચતું – ન માળીએ આણેલાં ફૂલોની સુવાસ, ન રત્નાની આંખમાંથી ઝરતાં આંસુ. તોયે રત્ના રડે છે.

વિમલને થયું, પાણીનો પ્યાલો બસ નથી. પહેલાંની જેમ તેને માથા પર હાથ ફેરવીને, હૃદય સાથે જડી દઈને શાંત પાડવી જોઈએ, તેની પાંપણો લૂછી લેવી જોઈએ... પણ હવે ન બને. રત્નાનો નિર્ધાર સ્થૂલકાય અજગરની જેમ મારગ રોકીને આડો પડ્યો છે. એને નહીં ઓળંગી શકાય.

“રત્ના!”

“હું.”

“પાણી પી લે. તું જાણે તો છે—”

“હા. હવે નહીં રડું.”

રત્નાએ હળવે હળવે આંખો લૂછી. પ્યાલો ઊંચકીને પાણી પણ પી લીધું. પણ વળી પાછી આંખો ભરાઈ આવી. રડતી વખતે પણ તેના ચહેરાની રેખાઓ

બહુ બદલાતી નથી, માત્ર આંખોનાં રતન ઝગમગી ઊઠે છે. ખૂબ સુંદર છે રત્ના. આવતી કાલથી એ પણ આ ઘરમાં માત્ર એક ફોટોગ્રાફ બની જવાની. દીપાલીની સાથે - ના, ના, એનો ફોટો ત્યાં નહીં રાખી શકાય. કદાચ બેડરૂમમાં. હા, ત્યાં જ.

“રત્ના!”

“બોલો!”

“બોલવાનું તો શું હવે? જો ને, છેલ્લા પંદર દિવસથી બોલ્યા જ કર્યું છે ને આપણે બેએ... ઘરમાંથી એના પડછંદા જાણે જતા નથી.”

“તો ચાલો, જમી લઈશું!”

“ચાલ.”

તદન રોજની જેમ ટેબલ ગોઠવેલું હતું. મહેરબાની ભગવાનની કે રત્નાએ જતાં જતાં છેલ્લો ઉપકાર કરવા કોઈ ખાસ વાનગી બનાવી નહોતી. એની એ સાદી રસોઈ, એની એ મહારાષ્ટ્રની સ્ત્રીઓ જેવી પીરસવાની કુશળતા, કોઈ જાતનો આગ્રહ નહીં, છતાં ખ્યાલ પૂરેપૂરો. આવી રીતે હવે કોઈ સ્ત્રી જમાડી નહીં શકે વિમલને.

“ટ્રેન કેટલા વાગ્યાની છે?”

ખબર હતી તોયે પૂછ્યું. પૂરેપૂરું જાણે છે કે રત્ના સ્ટેશન પર મૂકવા આવવા નહીં દે તોયે એ પણ પૂછવું જ પડશે. ભલે એ ના કહે.

“દસમાં પાંચે ઊપડે છે. તમે નકામા ધક્કો ન ખાતા.”

“આટલી મોડી તું એકલી ટેકસીમાં ન જતી રત્ના! હું મૂકી જઈશ. એમાં શો વાંધો છે?”

“વાંધો તો કશો નથી. પણ હવે જવાનું જ છે તો એકલી જ જાઉં.”

બોલી, જવાનું જ છે! શા માટે જવાનું જ છે? વિમલનું મન વિદ્રોહની શતશત જ્વાળે પ્રજ્વાળી ઊઠ્યું. થયું કે ચીસો પાડીને, તેના બન્ને ખભા ઝાલીને હચમચાવી મૂકે; પૂછે : રત્ના! શા માટે જવાનું જ છે? નથી જવું ક્યાંય. તું અહીં જ રહે. આ તારું ઘર છે. સાંભળે છે? સમજે છે?

પણ ઘાસના પૂળાનો હોય એમ ભડકો તરત ઓલવાઈ ગયો. ચૂનો પીસતા બળદની જેમ આ ચર્યા સેંકડો વાર કરી છે. કશો અર્થ નથી રહ્યો. હવે એનો નિર્ણય અફર છે. એ જશે જ. ભલે તો, એને ગમે તો એકલી જતી.

સિગારેટ અને ‘રીડર્સ ડાઈજેસ્ટ’ લઈને રોજની ખુરસીમાં વિમલ બેસી ગયો. એક પછી એક બધા લેખ કંટાળાજનક લાગ્યા. કોઈનો એક ફકરો વાંચ્યો તો કોઈના બે. સિગારેટ પોણા ભાગની તો એમ જ બળીને ખલાસ થઈ ગઈ. પિવાઈ નહીં. કાલથી આ ઘરની બધી નવી જ વ્યવસ્થા કરવી પડશે. ના ભાઈ, નહીં ફાવે. એના કરતાં પોતે પણ થોડા દિવસ બહારગામ કેમ ન જતા રહેવું? લોકો કદાચ એમ માની લે કે બન્ને સાથે ગયાં છે. પણ ખોટો સિક્કો હાથમાં આવતાં પહેલાં ખબર પડી જાય છે તેમ એ વિચાર ઊગતાં પહેલાં જ બોદો બોલ્યો.

લોકો જાણવાના જ વળી. કેટલાય વખતથી જાણતા હશે. સારું હતું કોઈ મોઢામોઢ પૂછતું નહોતું. બાકી આ શહેર જ બદલી નાખવું પડત. આમેય આ શહેરમાં એવું હતું પણ શું કે માણસે જિંદગીના છેક છેલ્લા દિવસ લગી અહીં રહેવું જોઈએ?

વિમલ આખા દિવસનો થાકેલો હતો. રોજની માફક ઝોલે ચડી ગયો. લમણા આગળથી વાળ સફેદ થવા માંડ્યા હતા. ઊંઘને લીધે આખો ચહેરો કુમળો, કોઈ જાતના રક્ષણ વિનાનો દેખાતો હતો. દૂધનો ગ્લાસ લઈને આવેલી રન્નાએ થોડી વાર એની સામે જોયા કર્યું. એને જગાડ્યા વગર પણ ઘરમાંથી જઈ તો શકાય. પણ પછી વિમલને મારું લાગે. બહુ જ નારાજ થઈ જાય એ. અને એને શક્ય એટલું ઓછામાં ઓછું દુઃખ આપવા માગતી હતી રન્ના.

“વિમલ! ટાઈમ થવા આવ્યો છે.”

“હું? ઓ – હા, તું જવાની છે. નહીં?”

રન્નાએ દૂધનો ગ્લાસ ધર્યો. વિમલે તે લઈને ટિપાઈ પર મૂકી દીધો અને બન્ને હાથથી એનો હાથ ઝાલી લીધો. રન્ના ચોંકીને પાછળ હટી ગઈ. વિમલની છાતીમાં જાણે છરો ભોંકાયો.

“ડર નહીં રન્ના! હું તો – હું ફક્ત એટલું જ કહેવા માગું છું કે સાચવજે. અને હું મૂકવા નથી આવતો.”

“આવો ને!”

“તને ગમશે?”

“મોડું બહુ થયું છે, આવો તો સારું.”

રન્ના જો એક વિચાર બદલી શકે છે તો કદાચ બીજો પણ – ના, એ વિચાર એ નહીં બદલે. જશે જ. મૂકવા જવાની એને ના કહી શકાય પણ વિમલને એવું

ન ગમે. કાલથી હવે ક્યાં એને માટે કંઈ પણ કરવાનું છે? દૂધ ગટગટાવીને વિમલ કપડાં બદલવા ચાલ્યો ગયો. મોટરની ચાવી હંમેશાં ગમે ત્યાં મૂકી દેવાની એને ટેવ હતી. રત્નાએ રોજની માફક એ શોધવા માંડી. કબાટ પરની આભલાં જડેલી એંશટ્રેમાંથી એ મળી કે તરત રત્ના બૂમ મારવા જતી હતી, “જુઓ, તમે ક્યાં મૂકી દીધી હતી?” પણ તે અટકી ગઈ. હવે આ છેલ્લી ઘડીએ જેટલું ઓછું બોલાય તેટલું સારું.

વગર કારણે મોટી મોટી સિસોટી મારતો વિમલ આવ્યો. કહેવા લાગ્યો, “વી.ટી. સુધી પહોંચવું કંઈ ખાવાની વાત નથી, કલાક નીકળી જશે. ચાલ, ઊપડીએ. અરે હા – મોટરની ચાવી તેં જોઈ?”

“આ રહી, લો!”

આંગળાં અડે નહીં એની વધુ પડતી સાવચેતી રાખીને વિમલે ચાવી લીધી. રત્નાને થયું કે વેલની પેઠે તેને વળગી પડે. ધ્રુસકે ધ્રુસકે રડીને એક વાર સમજાવે કે વિમલ, તું બહુ જ સારો માણસ છે. તારી સાથેની મારી જિંદગી બહુ સુખમાં ગઈ છે, પણ—

પણ શું? પછી શું? ના, એ વાત કોઈને સમજાવાય એવી નહોતી. ન વિમલને ન પોતાની જાતને.

ઘરના રાયરચીલા સામેય તે નીરખી શકાય એવું નહોતું. ગમે ત્યારે આંખમાં પાણી આવી જાય. રત્ના ઝટપટ બહાર નીકળી ગઈ. વિમલ ગાડી સ્ટાર્ટ કરતો હતો. એક હાથ લંબાવીને તેણે પાછળનો દરવાજો ખોલ્યો. કંઈક રોષથી તે પાછો બંધ કરી દઈને રત્ના આગળના દરવાજા આગળ આવી.

“જેવી તારી મરજી.” કહી વિમલે આગળનું બારણું ખોલ્યું અને રત્ના એની જોડે બેસી ગઈ.

મૃત્યુશય્યા પર પડેલા માણસને ઓક્સિજન આપવા જેવું હતું એ. સગાંવહાલાંના દિલમાં પળભર આશાનો દીવો ટમટમી ઊઠે. બસ, બીજો કંઈ અર્થ નહીં.

રત્નાનું ઊઠવા-બેસવાનું બધું બહુ નાજુકાઈ ભર્યું છે. પાસે બેઠી છે પણ જાણે કોઈ છે જ નહીં, એટલી બધી શાંત, સ્થિર, થોડી આછી સુવાસનું વાદળ એની આસપાસ વીંટાયેલું ન હોત, તો વિમલ કદાચ એમ પણ માની શકત કે પોતે એકલો છે અને તો પછી ગાડી ખૂબ ઝડપથી ભગાવત – સાઠ, સિત્તેર...એંશી!